

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
Навчально-науковий інститут історії, права та міжнародних відносин
Кафедра філософії та соціальних наук

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор інституту історії, права та
міжнародних відносин
Ю.В. Подрез
Ю.В. Подрез
«01» вересня 2022 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ФІЛОСОФІЯ**

**Галузь знань 03 Гуманітарні науки
Спеціальність 034 Культурологія
Освітньо-професійна програма Культурологія**

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

Мова навчання українська

Погоджено науково-методичною
комісією НН інституту історії, права та
міжнародних відносин
«01» вересня 2022 р.
Голова Моцак С.І., кандидат
педагогічних наук, доцент

С.І. Моцак

Суми – 2022

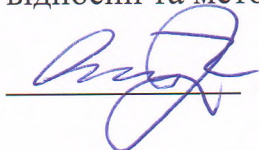
Розробник:

Снегір'ов І.О., кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання історичних дисциплін

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання історичних дисциплін
Протокол № 1 від «01» вересня 2022 р.

Завідувач кафедри

Моцак С.І. к. пед. н., доцент, завідувач кафедри всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання історичних дисциплін

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Бакалавр	Обов'язкова
		Рік підготовки:
		2-й
		Семестр
Загальна кількість годин – 90		3-й
		Лекції
		18 год.
		Практичні, семінарські
		20 год.
		Лабораторні
		Самостійна робота
		48 год.
		Консультації:
4 год.		
Вид контролю: залік		

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Філософія» є фундаментальною дисципліною, що входить до циклу загальної підготовки студентів.

Курс філософії зорієнтований на творче осмислення досягнень світової філософської думки, формування у студентів критичного мислення і вміння рефлексивного аналізу щодо різних аспектів сучасного життя. Вивчення курсу спрямоване на формування духовного світу особистості, яка усвідомлює своє місце у світі, зокрема, суспільстві. Курс допомагає орієнтуватися в різноманітних поглядах на світ, розкрити його фундаментальні властивості, загальну будову, роль людини у світі, суспільстві, розумітися на методологічних проблемах пізнання.

Навчальна дисципліна «Філософія» входить до переліку обов'язкових компонентів освітньо-професійної програми.

Навчальна дисципліна спрямована на формування визначеної освітньо-професійною програмою інтегральної компетентності, а саме: Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі й практичні проблеми у професійній діяльності культуролога або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій і методів культурології, а також характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Навчальна дисципліна спрямована на формування таких визначених освітньо-професійною програмою загальних і спеціальних компетентностей:

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК3. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК6. Цінування різноманітності та мультикультурності.

ЗК11. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК12. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії культури та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

Передбачається, що вивчення навчальної дисципліни «Філософія» дозволить майбутнім фахівцям сформувавши цілісний світогляд, вміння формулювати і обґрунтовувати свою власну позицію, застосовувати набуті знання в аналізі найскладніших та найрізноманітніших проблем сьогодення, а також у процесі їх розв'язання.

2. Передумови для вивчення дисципліни

Навчальна дисципліна «Філософія» є логічно та змістовно пов'язаною з такими курсами, як «Історія української культури», «Психологія», що

передують її вивченню. Опанування філософії є передумовою успішного вивчення інших дисциплін.

3. Результати навчання за дисципліною

ПРН 6	Виявляти, перевіряти та узагальнювати інформацію щодо різноманітних контекстів культурної практики, визначати ступінь їх актуальності із застосуванням релевантних джерел, інформаційних, комунікативних засобів та візуальних технологій.
ПРН 17	Знати та розуміти основні принципи наукової, дослідницької та прикладної діяльності, які базуються на глибокому вивченні взаємозв'язків культурології, психології, історії культури, зв'язків з громадськістю спираючись на економічні та технологічні можливості.

4. Критерії оцінювання результатів навчання

Розподіл балів

Поточний контроль												Разом	Сума
РОЗДІЛ 1				РОЗДІЛ 2				РОЗДІЛ 3					
Т. 1.1	Т. 1.2	Т. 1.3	Т. 1.4	Т. 2.1	Т. 2.2	Т. 2.3	Т. 2.4	Т. 3.1	Т. 3.2	Т. 3.3	Т. 3.4	100	
Поточний контроль													75
8				8	8	10	10	8	8	8	7		
Контроль самостійної роботи													25
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	3		

Критерії оцінювання видів роботи для поточного контролю

Під час оцінювання результатів навчання застосовується накопичувальна бально-рейтингова система, що передбачає оцінювання якості виконання здобувачами вищої освіти всіх видів аудиторної та позааудиторної навчальної діяльності, спрямованих на опанування навчального матеріалу шляхом поточного та підсумкового контролю.

Система оцінювання курсу реалізується згідно з критеріями оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти під час відвідування лекцій, участі у семінарах та виконання інших видів роботи.

Поточний контроль складається з таких компонентів:

- **60 балів:** аудиторна робота: на семінарських заняттях – підготовка доповідей і виступ в аудиторії у вигляді усних відповідей, участь в обговоренні семінарських питань/дискусіях, виконання завдань тестового контролю; участь у роботі малих груп, розв’язуванні кейсів, демонстрація навичок soft skills; активна участь у лекційному занятті враховується при виставленні оцінки за відповідну тему;

- **16 балів:** опрацювання теоретичного матеріалу, виконання індивідуальних завдань, підготовка рефератів, есе, презентацій; розв’язання кейсів, участь у наукових заходах.

- **24 бали:** контроль самостійної роботи.

Разом – **100 балів.**

В Університеті передбачено можливість перезарахування результатів неформальної та/або інформальної освіти відповідно до Положення про порядок визнання результатів навчання у неформальній та/або інформальній освіті у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С.Макаренка (<https://sspu.edu.ua/universytet/edusci/normatyvno-pravova-baza>).

Перезарахування результатів здійснюється на добровільній основі та передбачає підтвердження того, що здобувач досяг результатів навчання, передбачених освітньою програмою.

Перезарахуванню можуть підлягати результати навчання отримані шляхом неформальної та/або інформальної освіти, що за тематикою, обсягом вивчення та змістом відповідають як навчальній дисципліні в цілому, так і її окремому розділу, темі (темам), індивідуальному завданню, які передбачені цією робочою програмою.

Кількість балів	Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти
90-100	теоретичний зміст курсу засвоєний студентом повністю; він вільно, логічно й аргументовано висвітлює навчальну проблему; бачить місце питання, яке розглядається в контексті історії філософії та загальної структури філософського знання; при відповіді на питання посиляється на рекомендовану програмою курсу додаткову літературу; вміє показати методологічне значення філософських теорій, учень і концепцій для вибору шляхів вирішення конкретних соціально-політичних проблем. Необхідні практичні навички роботи з навчальним матеріалом повністю сформовані, всі навчальні завдання, що передбачені робочою навчальною програмою, виконані в повному обсязі
82-89	теоретичний зміст курсу засвоєний повністю, необхідні практичні навички роботи з навчальним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, що передбачені робочою навчальною програмою, виконані, якість виконання більшості з них оцінено числом балів, близьким до максимального

74-81	теоретичний зміст курсу засвоєний повністю; студент володіє фактичним матеріалом курсу але припускається окремих, несуттєвих помилок; висновки і узагальнення, зроблені ним, не є вичерпними; відсутні посилання на додаткову літературу; практичне застосування теоретичних знань є нечітким. Практичні навички роботи з навчальним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, що передбачені робочою навчальною програмою, виконані, якість виконання жодного з них не оцінено мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з незначними помилками
64-75	теоретичний зміст дисципліни засвоєний не повністю, але прогалини в знаннях неносять істотного (системного) характеру, необхідні практичні навички роботи з навчальним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених робочою навчальною програмою навчальних завдань виконана, проте вони містять помилки
60-63	теоретичний зміст дисципліни засвоєний частково; студент в основному володіє фактичним матеріалом курсу, але в окремих аспектах питань припускається суттєвих помилок; не в змозі самостійно робити висновки, узагальнювати, поєднувати теоретичні знання з практикою; виклад матеріалу утруднений, неповною мірою використовується категоріальний апарат навчальної дисципліни. Практичні навички роботи з навчальним матеріалом майже не сформовані, частина передбачених робочою навчальною програмою завдань не виконана, або якість виконання деяких з них оцінено числом балів, близьким до мінімального, відповідь є фрагментарною, непослідовною
35-59	студент не володіє матеріалом курсу і не орієнтується в його проблематиці; при спробі викладу матеріалу припускається грубих помилок; не може самостійно зробити висновки та узагальнення; не прослідковує зв'язку аналізованих проблем з практикою. Необхідні практичні навички роботи з навчальним матеріалом не сформовані, більшість передбачених робочою навчальною програмою завдань не виконано або якість їх виконання оцінено числом балів, меншим мінімального
1-34	практично відсутні елементарні знання з предмету, студент не орієнтується у навчальному матеріалі. Студент має повторно освоювати навчальний матеріал дисципліни

Об'єктом додаткового заохочення здобувачів вищої освіти може бути виконання інших видів робіт: участь у роботі всеукраїнських та міжнародних наукових конференцій, підготовка та публікація наукової студентської роботи та інші.

Результати навчання, здобуті у неформальній та/або інформальній освіті визнаються в системі формальної освіти в процесі опанування навчальної дисципліни в порядку, визначеному Положенням про порядок визнання результатів навчання у неформальній та/або інформальній освіті у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С.Макаренка.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту(роботи), практики
90 – 100	A	Відмінно
82 - 89	B	Добре
74 - 81	C	
64 - 73	D	задовільно
60 - 63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторнимвивченням дисципліни

5. Засоби діагностики результатів навчання

Ідентифікація та облік знань студентів проводиться, як правило, під час семінарських занять з конкретних тем, а також під час складання заліку.

Формами контролю є: поточний, проміжний та семестровий (підсумковий).

Здійснення поточного контролю забезпечується під час проведення семінарських занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студента. Формами проведення поточного контролю є: усне опитування студентів; написання філософських диктантів; виступ з доповідями; участь у дискусіях, написання статей, виконання ІНДЗ тощо.

Проміжний контроль відбувається у вигляді контрольних робіт з відповідних розділів, що проводяться в письмовій формі та передбачають вирішення студентами контрольних завдань: надання відповідей на контрольні питання, вирішення проблемно-творчих завдань та тестів.

Семестровий (підсумковий) контроль відбувається у вигляді заліку. При цьому враховуються результати оцінювання поточної роботи студентів.

Засоби діагностики результатів навчання ґрунтуються на необхідності виявлення soft skills: критичне мислення, комплексне розв'язання проблем, оригінальність, креативність, міркування та створення ідей, комунікативні навички та навички самоорганізації, вміння працювати з інформацією.

Особлива увага при опануванні змісту навчальної дисципліни приділяється запобіганню порушенню академічної доброчесності та забезпечення довіри до результатів освітнього процесу та освітньої діяльності, розумінню здобувачами вищої освіти значення академічної доброчесності та наслідків недотримання її постулатів.

Питання для заліку

1. Філософія та світогляд. Особливості філософського знання.
2. Передумови виникнення філософії (психологічні, духовні, соціальні).
3. Основне питання філософії, його зміст.
4. Предмет та функції філософії.
5. Характеристика основних філософських шкіл Стародавньої Індії (веди, чарвака-локаята, джайнізм, буддизм).
6. Характеристика філософських шкіл Стародавнього Китаю (даосизм, конфуціанство).
7. Старогрецька філософія (Мілетська школа, Геракліт, Демокріт, Піфагор, Елейська школа).
8. Старогрецька філософія (софісти та Сократ).
9. Старогрецька філософія (Платон і Аристотель).
10. Специфіка філософії Середньовіччя.
11. Особливості філософії Відродження.
12. Філософія Нового часу та Просвіти.
13. Класична німецька філософія (Кант).
14. Класична німецька філософія (Фіхте, Шеллінг).
15. Класична німецька філософія (Гегель, Фейєрбах).
16. Філософія марксизму.
17. Філософська думка в Україні та її місце в світовій культурі.
18. Західна філософія ХХ ст. (екзистенціалізм, фрейдизм).
19. Західна філософія ХХ ст. (неотомізм, персоналізм. Концепція Тейяр де Шардена).
20. Західна філософія ХХ ст. (позитивізм та його форми).
21. Буття та його основні форми.
22. Філософське розуміння матерії. Сучасна наука про будову та властивості матерії.
23. Рух як спосіб існування матерії. Основні форми руху.
24. Простір і час – форми буття матерії. Сучасні наукові уявлення про час і простір.
25. Виникнення свідомості, її біологічні та соціальні передумови.
26. Сутність свідомості, її структура та функції.
27. Проблема моделювання функцій свідомості. Свідомість і штучний інтелект.
28. Поняття діалектики, її історичні форми та альтернативи.
29. Основні принципи діалектики.
30. Категорії визначеності буття (одиничне – загальне, явище – сутність, зміст - форма).
31. Категорії детермінації буття (причина – наслідок, необхідність – випадковість, можливість - дійсність).
32. Категорії цілісності буття (ціле – частина, елемент – структура – система).
33. Закон взаємного переходу кількісних змін у якісні. Поняття міри.
34. Закон єдності та боротьби протилежностей. Поняття про саморух.
35. Закон заперечення заперечення. Сутність діалектичного заперечення.

36. Сутність, структура і принципи теорії пізнання.
37. Раціональне та чуттєве пізнання, їх основні форми.
38. Сутність практики та її функції в пізнанні.
39. Проблема істини в філософії.
40. Загально-логічні методи пізнання.
41. Методи емпіричного дослідження.
42. Наукові методи теоретичного дослідження.
43. Форми наукового пізнання.
44. Емпіричний та теоретичний рівні пізнання, їх особливості.
45. Предмет, структура і функції соціальної філософії.
46. Поняття суспільства. Основні філософсько-теоретичні концепції суспільного розвитку.
47. Вплив природи на суспільство. Географічний детермінізм і геополітика.
48. Вплив суспільства на природу. Ноосфера. Екологічні проблеми і можливі шляхи їх вирішення.
49. Сутність та роль матеріального виробництва у суспільному розвитку. Спосіб виробництва та його структура.
50. Діалектика продуктивних сил та виробничих відносин в історичному процесі.
51. Сутність сучасної НТР, її основні напрямки та наслідки.
52. Поняття соціальної структури суспільства. Філософське розуміння класу та його ролі в системі соціальних зв'язків.
53. Історичні форми спільності людей, їх характеристика.
54. Сутність сім'ї та її функції.
55. Поняття політичної системи суспільства, її основні елементи та функції.
56. Сутність держави, її виникнення, структура і функції. Правова держава і громадянське суспільство.
57. Духовне життя суспільства, його структура.
58. Суспільна свідомість, її структура і закономірності розвитку.
59. Політична свідомість, її особливості і функції.
60. Сутність правової свідомості, її особливості і функції.
61. Моральна свідомість, її сутність, особливості та функції.
62. Естетична свідомість: виникнення, сутність і роль у розвитку людини та суспільства.
63. Релігійна свідомість, її витoki, особливості і функції. Свобода совісті.
64. Наука як форма суспільної свідомості, її структура і функції.
65. Сутність людини: співвідношення біологічного, соціального, психічного і духовного в людині.
66. Проблема сенсу життя, смерті та безсмертя в історії філософії.
67. Особистість та суспільство, їх взаємозв'язок. Свобода та відповідальність.
68. Культура і цивілізація.
69. Сутність суспільного прогресу та його критерії.
70. Сутність глобальних проблем та можливі варіанти їх розв'язання.

6. Програма навчальної дисципліни

Програма навчальної дисципліни «Філософія» складається з трьох розділів, в яких висвітлюються історія філософії, ключові проблеми онтології, діалектики і гносеології, а також розглядаються суспільство і особистість у вимірах філософського аналізу.

7. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

7.1. Тематичні розділи.

Розділ 1. *Історія філософії*

Тема 1.1. Предметне поле та призначення філософії.

Поняття світогляду. Відношення «людина – світ» як основоположна проблема світогляду. Структура світогляду. Рівні світогляду: світовідчуття, світосприйняття, світорозуміння. Основні підсистеми світогляду: пізнавальна, ціннісна та поведінкова. Історичні форми світогляду: міфологічний, релігійний, філософський. Передумови виникнення філософського знання (психологічні, духовні, соціальні). Соціокультурна зумовленість філософії. Виникнення поняття «філософія». Специфіка філософського знання. Сучасне тлумачення філософії. Історичні форми постановки основного питання філософії. Основне питання філософії і принцип філософської системи. Своєрідність вирішення основного питання філософії. Об'єкт та предмет філософії. Структура філософського знання. Зasadничі функції філософії: світоглядна та методологічна. Інші функції філософії: інтегративна, пізнавальна, пояснювальна, евристична, аксіологічна, креативна, прогностична, практична.

Тема 1.2. Еволюція філософських поглядів у контексті цивілізаційних процесів.

Історія філософії. Її предмет та функції. Провідні риси філософії Стародавньої Індії. Ортодоксальні та неортодоксальні школи філософії. Філософія у Стародавньому Китаї. Конфуціанство та його провідна проблематика. Даосизм та його спрямованість. Натурфілософія Стародавньої Греції. Класичний період старогрецької філософії. Елліністично-римський період античної філософії. Особливості філософії Середньовіччя. Дискусія між номіналістами та реалістами. Особливості духовного життя доби Відродження. Основні напрями ренесансної філософії: гуманістичний антропоцентризм (Д. Аліг'єрі, Ф. Петрарка, Л. Валла, Піко делла Мірандола, М. де Монтень, Е. Роттердамський), соціально-філософські концепції (Н. Макіавеллі, Т. Мор, Т. Компанелла), натурфілософія з домінуванням пантеїзму (М. Кузанський, М. Коперник, Дж. Бруно, Г. Галілей, Л. да Вінчі). Характерні риси філософії Нового часу: пріоритетне значення гносеологічної і методологічної проблематики, широке розповсюдження механіцизму, формування сталої раціоналістичної традиції у європейській філософії, домінування соціально-політичних проблем. Дві провідні філософські течії цієї доби – емпіризм та раціоналізм (Ф. Бекон та Р. Декарт). Теорія пізнання Т. Гоббса, Дж. Локка, сенсуалізм Дж. Берклі та скептицизм Д. Юма. Вчення про єдину субстанцію

Б. Спінози та плюралістичної концепції буття (монадології) Г.В. Лейбніца. Концепція «суспільної угоди» Т.Гоббса і Дж. Локка. Передумови формування німецької класики та її специфіка. Засновник даного історичного типу філософії – І. Кант. Два етапи його творчості: «докритичний» і «критичний». Г. Гегель як найвидатніший представник німецької класичної філософії. Вчення про абсолютну ідею, її властивості та три стадії розвитку. Систематика та діалектичний метод Гегеля. Історичне значення творчості даного мислителя у світовій культурі. Л. Фейєрбах як новатор у філософії. Антропологічний матеріалізм Фейєрбаха, його критичний підхід до релігії, тема любові як етичний принцип. Історичні передумови формування марксистської філософії. Діалектичний матеріалізм та історичний матеріалізм. Місце і роль марксистської філософії у подальшому розвитку як філософії, так і суспільного буття.

Тема 1.3. Сучасна західна філософія.

Неоднозначність та суперечливість цієї доби. Різноманіття шкіл різної спрямованості, які можуть бути класифіковані як ірраціоналістичні та раціоналістичні. Антропологічний напрям (М. Хайдеггер, К. Ясперс, Ж.П.Сартр, А. Камю, Г. Марсель). Фрейдизм З. Фрейда. К. Юнг і його «колективного несвідоме». Спроба Е. Фрома поєднати психоаналіз з марксизмом. Сучасна релігійна філософія: неотомізм, персоналізм, християнський еволюціонізм Тейєр де Шардена. Сцієнтистський напрям сучасної західної філософії: неопозитивізм, постпозитивізм, структуралізм, філософія техніки та інші. Постпозитивізм К.Поппера, Т. Куна, І. Лакатоса, П. Фейєрабенда, С. Тулміна. Основні ідеї структуралізму (К.Леві-Строс, М.Фуко, Ж.Лакан), герменевтики (В.Дільтей), філософії техніки (Е.Капп, Л. Мемфорд та інші).

Тема 1.4. Формування і розвиток вітчизняної філософської думки.

Філософська думка Київської Русі. Кієво-Могилянська академія як осередок розвитку філософії в Україні. Проблема людини у філософських роздумах Г.Сковороди. Проблема звільнення людини і нації у творах мислителів Кирило-Мефодіївського братства. Розробка антропологічного принципу та ідея суспільного прогресу у творчості Франка, Драгоманова, Грушевського та ін. Подальший розвиток філософської думки в Україні.

Розділ 2. *Онтологія, діалектика, гносеологія*

Тема 2.1. Філософський зміст категорії «буття». Матерія, її властивості та форми існування.

Онтологія – вчення про існування світу. Види буття за способом існування. Основні форми буття. Проблема субстанції. Еволюція філософських поглядів у розумінні категорії «матерія». Сучасне тлумачення категорії «матерія». Структурні рівні організації матерії. Елементарний рівень організації матерії. Всезагальні властивості (атрибути) матерії. Рух як особлива властивість матерії. Характеристики руху. Види руху. Простір як всезагальна властивість матеріальних тіл. Характеристики простору. Час як атрибут матерії. Властивості часу. Філософське питання про матеріальну єдність світу.

Тема 2.2. Проблема свідомості в філософії.

Розуміння природи свідомості як якісного стану високоорганізованої матерії, як вищої форми її атрибутивної властивості – відображення. Відображення як властивість матеріальних систем відтворювати у процесі взаємодії ознаки і властивості відбиваного об'єкта в специфічних формах. Форми відображення у неживій та живій природі. Біологічні та соціальні передумови виникнення свідомості.

Основні концепції походження свідомості. Аспекти сутності свідомості (як процес роботи людського мозку, як його функція; як продукт суспільно-трудової діяльності; як вища форма відображення дійсності). Структура свідомості. Найважливіші функції свідомості. Проблема моделювання функцій свідомості. Свідомість і штучний інтелект.

Тема 2.3. Діалектика як вчення про загальний взаємозв'язок та розвиток.

Діалектика як теорія про найзагальніші закони розвитку та пізнання світу. Стихійна діалектика античних філософів, механістична діалектика, ідеалістична діалектика, матеріалістична діалектика, синергетика. Принцип загального зв'язку. Ознаки діалектичних зв'язків. Закон як особливий вид взаємозв'язку та його необхідні ознаки. Закон і закономірність. Типи законів. Принцип розвитку. Рух, зміна, розвиток. Ознаки розвитку. Поняття категорії. Типи категорій діалектики (категорії визначеності буття, категорії детермінації (обумовленості буття), категорії цілісності). Закон взаємного переходу кількісних змін у якісні (основні категорії: якість, кількість, міра, діалектичний стрибок). Закон єдності й боротьби протилежностей (основні категорії: діалектичні протилежності, суперечність). Закон заперечення заперечення (основні категорії: діалектичне заперечення, старе, нове, спадкоємність).

Тема 2.4. Основні проблеми гносеології.

Пізнання як суспільно-історичний процес здобування, нагромадження і систематизації знання про природу, суспільство, людину та її внутрішній світ. Позичі мислителів у гносеології. Гносеологія. Структура пізнавального процесу. Основні принципи пізнання. Чуттєве пізнання як активне відображення органами почуттів предметів і явищ, які діють на них. Форми чуттєвого пізнання (відчуття, сприйняття, уявлення). Раціональне пізнання як відображення в свідомості людини внутрішніх, суттєвих сторін буття за допомогою абстрактних, логічних форм мислення. Форми раціонального пізнання (поняття, судження, умовивід). Емпіричний і теоретичний рівень пізнання, їх сутнісні риси. Роль чуттєвого і раціонального пізнання на цих рівнях. Відмінності за предметом дослідження, засобами і методами. Істина. Основні концепції істини. Характерні особливості істинного знання. Діалектика абсолютної та відносної істини. Практика. Основні види практики. Функції практики. Практика як критерій істини. Метод та методологія. Групи методів пізнання. Форми наукового пізнання (науковий факт, наукова ідея, наукова проблема, гіпотеза, теорія, концепція, парадигма).

Розділ 3. Суспільство та особистість у вимірах філософського аналізу

Тема 3.1. Суспільство як об'єкт філософського аналізу.

Соціальна філософія як система теоретичного знання, що вивчає основні закони та закономірності функціонування та розвитку суспільства крізь призму загальнолюдських пріоритетів. Особливості соціальної філософії. Відмінність соціальної філософії від інших наук, що вивчають суспільство. Розділи соціальної філософії. Функції соціальної філософії. Поняття суспільства. Основні риси суспільства. Основні філософсько-теоретичні концепції суспільного розвитку: матеріалістичні (географічний детермінізм, демографічний детермінізм, економічний детермінізм, технологічний детермінізм) та ідеалістичні (релігійний провіденціалізм (А. Августин, сучасний неотомізм), об'єктивний ідеалізм (Гегель), екзистенціалізм (К. Ясперс)).

Тема 3.2. Проблема людини в філософії.

Історичні образи людини. Розуміння людини у стародавній індійській, китайській, грецькій філософії, європейській середньовічній філософії, філософії епохи Відродження, новоєвропейська філософії, німецькій класичній філософії, у філософії марксизму, філософії ХХ – поч. ХХІ ст.. Проблема антропосоціогенезу. Особливості людського буття у світі. Натуралістичні (біологізаторські), релігійні концепції, концепція космічного походження людини, трудова теорія походження людини. Поняття «людина», «індивід», «особистість», «індивідуальність». Основні концепції сенсу людського життя. Поняття про смерть, види смерті та безсмертя. Філософський вимір поняття «щастя».

Тема 3.3. Культура і цивілізація.

Основні трактовки поняття «культура». Взаємозв'язок матеріальної та духовної культури. Типології культур. Співвідношення понять «культура» та «цивілізація» в філософії. Основні тенденції сучасної європейської культури. Місце цінностей в структурі соціуму. Ієрархія цінностей людського буття. Основні аспекти кризи системи цінностей в умовах сучасності. Свобода і гуманізм. Свобода і культура.

Тема 3.4. Суспільний прогрес та тенденції розвитку сучасної цивілізації.

Прогрес як напрям розвитку, який характеризується переходом від нижчого до вищого, від менш досконалого до більш удосконаленого. Еволюція поняття «суспільний прогрес» в історії філософії. Антипрогресистські концепції. Проблема критеріїв суспільного прогресу. Універсальний критерій суспільного прогресу. Глобалізація та інформатизація як провідні тенденції розвитку сучасного світу. Поняття глобалізації, її види та форми. Інформатизація та комп'ютеризація суспільного буття. Суперечливість процесів глобалізації та інформатизації сучасного світу. Поняття глобальних проблем людства. Критерії глобальних проблем. Основні групи глобальних проблем. Можливі шляхи подолання глобальних проблем людства. Проблеми прогнозування.

7.2. Структура та обсяг навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин					
	Денна форма					
	у тому числі					
	Усього	Лекції	Практ.	Лабор.	Конс.	Самост. робота
Розділ 1. Історія філософії						
Тема 1.1. Предметне поле та призначення філософії.	8	2	2			4
Тема 1.2. Еволюція філософських поглядів у контексті цивілізаційних процесів.	8					8
Тема 1.3. Сучасна західна філософія.	4					4
Тема 1.4. Формування і розвиток вітчизняної філософської думки.	4					4
Розділ 2. Онтологія, діалектика, гносеологія						
Тема 2.1. Філософський зміст категорії «буття». Матерія, її властивості та форми існування.	8	2	2			4
Тема 2.2. Проблема свідомості в філософії.	8	2	2			4
Тема 2.3. Діалектика як вчення про загальний взаємозв'язок та розвиток.	12	4	4			4
Тема 2.4. Основні проблеми гносеології.	8	2	2			4
Розділ 3. Суспільство та особистість у вимірах філософського аналізу						
Тема 3.1. Суспільство як об'єкт філософського аналізу.	6	2	2			2
Тема 3.2. Проблема людини у філософії.	8	2	2			4
Тема 3.3. Культура і цивілізація.	6		2			4
Тема 3.4. Суспільний прогрес та тенденції розвитку сучасної цивілізації.	6	2	2			2
Усього годин	90	18	20		4	48

7.3. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		Денна форма
1	Предметне поле та призначення філософії.	2
2	Філософський зміст категорії «буття». Матерія, її властивості та форми існування.	2
3	Проблема свідомості в філософії.	2
4	Діалектика як вчення про загальний взаємозв'язок та розвиток.	4
5	Основні проблеми гносеології.	2
6	Суспільство як об'єкт філософського аналізу.	2
7	Проблема людини у філософії.	2
8	Культура і цивілізація.	2
9	Суспільний прогрес та тенденції розвитку сучасної цивілізації.	2
Разом		20

8. Рекомендовані джерела інформації

Основні:

1. Бичко І., Табачковський В., Бичко А., Ярошовець В. Філософія. К: Центр навчальної літератури, 2017.
2. Волинка Г.І., Гусев В.І. Історія філософії. К.: Каравела, 2006.
3. Губерський Л. Філософія. Підручник для вузів. Х.: Фоліо, 2018.
4. Гринів О. І. Філософія: курс лекцій для аспірантів (О. І. Гринів). Львів: Тріада плюс, 2016.
5. Кириленко К. М. Філософія: основні теми та проблеми: навч. посіб. / К. М. Кириленко. Київ: Вид. центр КНУКіМ, 2019.
6. Кралюк П. М. Історія філософії України. КНТ, 2017.
7. Кривуля О. М. Філософія: Навчальний посібник. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2010.
8. Марія Фюрст, Юрген Тринкс. Філософія. Вид-во: Дух і Літера, Інститут релігійних наук св. Томи Аквінського, 2018.
9. Пазенок В.С. Філософія. Навч. посіб. К.: Академвидав, 2008.
10. Петрушенко В.Л. Філософія. Навчальний посібник. Львів, 2003.
11. Причепій Є.М., Черній А.М., Чекаль Л.А. Філософія. К.: Академвидав, 2009.
12. Синиця А. Філософія: навч.-метод. посіб. Львів: ЛДУФК, 2014.
13. Філософський словник соціальних термінів. Київ, Харків, 2005.
14. Філософія: навч. Посібник / Ю. М. Вільчинський, Л. В. Северин-Мрачковська, О. Б. Гаєвська та ін. Київ: КНЕУ. 2019.
15. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди; [редкол.: В. І. Шинкарук (голова) та ін.]. Київ: Абрис, 2002.
16. С. Stephen Evans. A History of Western Philosophy: From the Pre-Socratics to Postmodernism. Publisher: IVP Academic. 2018.

17. Edward Craig. *Philosophy: A Very Short Introduction (Very Short Introductions)*. Oxford University Press. 2002.
18. Nigel Warburton. *A Little History of Philosophy (Little Histories)*. Publisher: Yale University Press. 2012.
19. Paul Kleinman. *Philosophy 101: From Plato and Socrates to Ethics and Metaphysics, an essential primer on the history of thought (Adams 101)*. Publisher: Adams Media Corporation. 2013.

Додаткові:

1. Волинка Г.І., Гусев В.І., Мозгова Н.Г. *Історія філософії в її зв'язку з освітою*. К., 2006.
2. Георг В.Ф. Гегель. *Основи філософії права (Grundlinien der Philosophie des Rechts, (1821, український переклад – видавництво Юніверс, 2000, перекладач Р. Осадчук)*.
3. Загороднюк В. *Сучасні тенденції розвитку англomовної герменевтичної традиції. Філософська думка*. 2018. №3.
4. Йосипенко С. *Історія філософії в системі філософських досліджень. Філософська думка*. 2018. №6.
5. Корсак К.В. *XXI ст.: ноорозвиток людства і порятунок від колапсу на основі ноотехнологій. Практична філософія*. 2011. № 2.
6. Лебедь Е.А. *Філософ в мире. Практична філософія*. 2011. № 2.
7. Малярчук Є. *Філософія і педагогіка покликання. Дух і літера*. 2019.
8. Наумкіна О.А. *Біфуркація сучасного світу: синергетичні закономірності //Science of XXI century: development, main theories and achievements. II International Scientific and Theoretical Conference (Vol. 2), м. Гельсінкі, Фінляндія, June 24, 2022*
9. Озьмінська І. *Самосвідомість і мова: як інструменти пізнання внутрішнього духовногосвіту особистості. Практична філософія*. 2014. № 2.
10. Платон. *Держава*. Вид-во: Априорі, 2021.
11. *Практикум з філософії*. (Під ред. В.Л. Петрушенка). Львів, 2003.
12. Попович М. *Цивілізаційні кризи і соціальний прогрес. Україна. Філософська думка*. 2018. №6.
13. Продан Т.П. *Діалог відмінних світоглядів: у пошуках рівноваги. Практична філософія*. 2016. №3. (61).
14. Пролеєв С., Єрмоленко А., Хома О. та ін. *Публічна філософія: освітні та соціальні можливості. Круглий стіл. Філософська думка*. 2019. №1.
15. Савостьянова М. В. *Ціннісна складова в методології гуманітарних наук. Філософія науки: традиції та інновації*. 2011. № 1 (3).
16. Савостьянова М.В. *Роль науки у створенні реалій і міфологем інформаційного суспільства. Практична філософія*. 2011. № 1.
17. *Словник-довідник для підготовки до практичних занять та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Філософія» (для студентів денної, заочної та дистанційної форм навчання усіх напрямів підготовки) / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва імені О.М. Бекетова; уклад.: Н.В.Козирєва. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018.*
18. Хамар У. В. *Історія філософії: курс лекцій / У. В. Хамар*. Львів: Ініціатива, 2008.
19. Хамітов Н. *Історія філософії: проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології. Навч. посібник. Центр навчальної літератури*. 2017.

20. Olena Naumkina. Covid-19 Pandemic: Directed or Natural Fluctuation that Changes the World. *Skhid*. Vol. 1 (1) January-February 2021.
21. Sumchenko, S., Naumkina, O. Застосування технологій редагування геному людини: філософські аспекти осмислення. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії»*, (63). 2020.

Інтернет-ресурси

1. <http://journal.philosophy.ua/issues> – сайт українського науково-теоретичного часопису «Філософська думка»
2. https://sites.google.com/site/practicsophy/practical_philosophy – сайт українського часопису «Практична філософія»